

Придністровський цугцванг

Ігор ГОРОБЕЦЬ,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
глобальних і регіональних
систем та європейської
інтеграції Дипломатичної
академії України при МЗС

Годинник історії відраховує третє десятиріччя придністровського конфлікту. За цей час було запропоновано стільки варіантів його вирішення, що це дає підстави визначити для провідних світових потуг та України ситуацію, як «придністровський цугцванг». Термін «цугцванг» використовується в комбінаторній теорії ігор і означає ситуацію, у цьому разі на геополітичний шахівниці, коли сторони не мають корисних або нейтральних ходів, які наближали б до перемоги. Навпаки – кожен новий хід веде до погіршення позиції.

У Молдові 22 серпня 2012 р. побувала канцлер ФРН А. Меркель. Деякі експерти прогнозували, що бундесканцлер привезе план федералізації Молдови, інші розраховували, що остання швидко стане асоційованим членом Єв-

росоюзу. Прорумунські політичні сили Молдови сподівалися на те, що відмову від Придністров'я можна буде обміняти на возз'єднання Молдови та Румунії. Утім, жодного прориву не відбулося. Меркель підтримала формат переговорів «5+2». Не було вирішено й питання скасування віз для молдаван. Канцлер висловила підтримку молдавському вибору європейського курсу та закликала терпляче проводити реформи, доки Молдова стане стабільною демократичною державою. Ці заяви лунають не один рік. Скасування віз Молдовою для громадян ЄС не знайшло відгуку. Навпаки, державі висувуються все нові й нові вимоги. Це спричинило певний скептицизм щодо європейської інтеграції принаймні у частини громадян країни, орієнтованих на Росію. Особливо ця ідея популярна серед молдавських аграріїв, адже держава не знайшла альтернативного російському аграрного ринку. Тож головним завданням для Меркель була підтримка правлячого «Альянсу за європейську інтеграцію» і прем'єр-міністра Влада Філата. Молдавська опозиція, навпаки, вважає, що за п'ять років перебування при владі ця коаліція завела країну в глухий кут. У листопаді 2012 р. Берлін відвідав голова парламенту Молдови Маріан Лупу. Він укотре отримав запевнення в готовності запровадити без-

візовий режим для громадян Молдови. Показово, що молдавська сторона запропонувала включити питання придністровського врегулювання до порядку денного німецько-російських відносин. Спікер молдавського парламенту наголосив на важливості інтернаціоналізації процесу придністровського врегулювання.

Кишинів 30 листопада 2012 р. відвідав голова Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу. Він запевнив, що Молдова зробила правильний вибір, ставши на шлях європейської інтеграції. На його думку, країна проводить послідовні та швидкі реформи, які дадуть результати. Баррозу запевнив, що Молдова «входить до однієї родини з Євросоюзом». Голова Єврокомісії обіцяв, що перевагами угоди про асоціацію та лібералізацію візового режиму Молдови з ЄС зможуть скористатися мешканці Придністров'я. Це могло б стати частиною процесу забезпечення територіальної цілісності Молдови. Мирне врегулювання придністровського конфлікту Баррозу прямо не пов'язав із перспективами європейської інтеграції Молдови. Аванси від лідерів Євросоюзу молдавська сторона використала для посилення тиску на керівництво Придністров'я. Утім, у Тирасполі вважають, що політика «малих кроків» з вирішення конкретних соціально-економічних про-

блем відносин із Молдовою не знайшла адекватного відгуку в Кишиневі. На думку голови «Асоціації незалежних політологів Придністров'я» Андрія Сафонова, Молдова намагається змусити керівництво Придністров'я погодитися на унітарний сценарій урегулювання. Тому пропонувалося відмовитися від поступок і компромісів, які сприймаються опонентами як слабкість.

Розблокуванню становища навколо придністровського врегулювання не сприяли й два візити представника російського президента та віце-прем'єр-міністра Д. Рогозіна, які відбулися у квітні та листопаді 2012 року. Багато хто був переконаний, що РФ готова до самостійних кроків у Придністров'ї. За підсумками переговорів ні Рогозін, ні придністровський президент Євген Шевчук не констатували можливості виділення 3 млрд. крб. на допомогу придністровцям. Не йшлося також про можливість посилення російського миротворчого контингенту в Придністров'ї, зокрема, ескадрою гелікоптерів. Не додали ясності й слова Рогозіна про те, що на землі Придністров'я служать не партизани, а бойові частини Збройних сил Російської Федерації, які переживають реформування та переозброєння.

Не стала сенсаційною й молдавська частина візиту

Рогозіна. Кишинів не погодився на відкриття двох російських консульств у Придністров'ї, зокрема, Тирасполі та Бельцях, де мешкає найбільше громадян Росії. Проти цього було МЗС Румунії. Відсутність прогресу у вирішенні вказаного питання пригальмувало розвиток економічного партнерства між Молдовою та Придністров'ям. Фактичний економічний бойкот, застосований Заходом до останнього, залишається інструментом політичного тиску. Молдова також затримувала сировину для придністровських підприємств, відмовилася відновити залізничне сполучення, бойкотувала придністровські банки та ретрансляцію телебачення. Це давало привід придністровському керівництву більше орієнтуватися на Росію.

Головуючий у ОБСЄ Міністр закордонних справ України Л. Кожара 21-22 січня 2013 р. відвідав Тирасполь і Кишинів. Наголошувалося, що Придністров'я готове обговорювати політичний статус у форматі Республіки Молдова. Утім, після цього Президент Придністров'я Євген Шевчук запевнив, що предметом перемовин у всіх форматах може бути тільки обговорення економічних, а не політичних питань. На перемовинах у Львові 19 лютого 2013 р. у форматі «5+2» Молдова та Придністров'я не були представлені вищими посадовими особами. У підсумку не було підготовлено проект угоди про вільне переміщення, яку мали підписати Прем'єр-міністр Молдови Влад Філат і Президент Придністров'я Євген Шевчук. Наступна

зустріч запланована на травень 2013 р. в Одесі. Зосередженість України як цьогогорічного голови ОБСЄ на вирішенні конкретних економічних і гуманітарних проблем молдавсько-придністровських відносин може дати позитивний результат. Безумовно, така ситуація обумовлена не лише станом справ у відносинах між Молдовою та Придністров'ям, а й між Україною та РФ. На думку російської сторони, незгодженість дій Києва та Москви на придністровському напрямі зриває переговори, віддаляє перспективу врегулювання. Придністровці також виступають за синхронізацію дій України та Росії в процесі врегулювання, що може забезпечити вирішення реальних проблем повсякденного життя громадян України та РФ у Придністров'ї.

З іншого боку, серйозно ускладнити процес урегулювання може політична криза в Молдові, пов'язана з прогнозованим розпадом правлячої коаліції «Альянс за європейську інтеграцію». Позачергові парламентські вибори можуть спричинити нові ускладнення. Румунська сторона вважає, що перспективи європейської інтеграції України залежать від позиції Києва щодо придністровського конфлікту під час головування в ОБСЄ. Румуни наполягають на постановці більш складних політичних питань урегулювання, пов'язаних із заміною російських миротворців, посиленням ролі США та Євросоюзу в Молдові. Зокрема, ідеться про перехід від двох перших кошиків – соціально-економічних питань, гума-

нітарних проблем і прав людини до третього кошика – загального врегулювання конфлікту з вирішенням проблем безпеки. Наразі російська та придністровська сторони наполягають, аби перехід до третього кошика відбувся лише після вирішення проблем перших двох. У цьому контексті Придністров'я не влаштовує закон Молдови 2005 р. про наділення автономним статусом. Росія також вважає, що обговорення питання політичного статусу Придністров'я апіорі неможливе, доки Молдова не скасує згаданий закон.

Для України в короткотерміновій перспективі прийнятною є ситуація збереження статус-кво в цьому регіоні. Придністров'я залишається лакмусовим папірцем геополітичного співвідношення сил, своєрідною «буферною зоною» між сферами впливу Росії та Заходу, особливо після визнання незалежності Косово, а також Абхазії та Південної Осетії. Збереження присутності російського військового контингенту в такому разі є військово-політичною гарантією від швидкого вступу до НАТО Молдови й України. Не можна виключати – в разі загострення конфронтації між Росією і НАТО щодо режиму виконання Договору про звичайні збройні сили в Європі та створення системи протиракетної оборони без участі Росії – визнання Кремлем незалежності Придністров'я та його подальшої інтеграції до Митного союзу й Організації договору про колективну безпеку.

Другий сценарій обумовлений вірогідним стрімким погіршенням станови-

ща на Півдні Європи (грецька боргова криза, «аварійна» трансформація зони євро). У такому разі ймовірними будуть спроби Румунії, спираючись на союз із США, серйозно зайнятися «інтеграцією» Молдови. «Придністровський фронт» може стати епіцентром нової «холодної війни» між Росією та Заходом. Це, безперечно, ускладнить процес реалізації європейського курсу України. Черговий територіальний переділ у Європі може спровокувати локальні війни поблизу кордонів нашої країни.

На етапі головування України в ОБСЄ важливо послідовно погоджувати переговорні кроки з усіма учасниками формату переговорів «5+2», уникати інформаційних провокацій і не перетворювати Придністров'я на розмінну монету спеціальних операцій як з боку Росії, так і з боку Заходу. На перспективу остаточного врегулювання політичного статусу Придністров'я, мабуть, варто нагадати про особливий статус Аландських островів. За Паризьким мирним договором 1856 р. острови були демілітаризовані, хоча російські війська залишалися тут до 1917 року. У 1921 р. Ліга Націй закріпила за Аландськими островами статус широкої автономії у складі Фінляндії. На острові збережено шведську мову, а після вступу Фінляндії до ЄС Аландські острови також зберегли особливий автономний статус. Утім, для дипломатичного варіанта вирішення придністровської проблеми насамперед потрібна добра воля всіх зацікавлених сторін, якої поки що немає.